

ความเป็นมา

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมประจำภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ สำหรับคณะกรรมการวิจัยภาคเหนือ นั้นที่ประชุมมีมติร่วมกันว่า นโยบายหลักเกี่ยวกับงานวิจัยในภาคเหนือ ประการแรกคือ การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพนักวิจัยในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ ได้แก่ครูอาจารย์ซึ่งมีหน้าที่สอนวิชา “ท้องถิ่นศึกษา” หรือ “บ้านเมืองของเรา” ครูเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ในการวิจัยหรือการศึกษาหาความรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในขณะที่วิทยากรหรือครูที่สอนวิชาการศึกษาในท้องถิ่นก็ไม่สามารถจะสร้างตำราที่เกี่ยวกับเรื่องท้องถิ่นได้ คณะกรรมการจึงเห็นเป็นความจำเป็นต้องช่วยเสริมและสร้างนักวิจัยท้องถิ่น ประการที่สอง คณะกรรมการวิจัยจะขยายการวิจัยที่ทำการออกไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ในลักษณะเป็นการศึกษาทั้งระบบหรือเป็น “เครือข่าย” ทั่วภาคเหนือ ประการที่สาม จะส่งเสริมให้นักวิจัยในท้องถิ่นรู้จักวิธีการรวบรวมและศึกษาวิเคราะห์ รวมทั้งสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้วยนโยบายดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือจึงสร้างเครือข่ายการวิจัยเรื่อง การประมวลองค์ความรู้ในมิติวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และเป็นที่มาของโครงการนี้

กระบวนการวิจัย

การประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้ดำเนินการในรูปแบบของเครือข่ายการวิจัย ระหว่างนักวิจัยอาวุโสในสถาบันการศึกษา ร่วมกับนักวิจัยรุ่นใหม่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคเหนือตอนบน (ล้านนา) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ และประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เป็นหลักแหล่งและเป็นระบบที่ชัดเจน ง่ายต่อการเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมยุคใหม่ โดยใช้มิติวัฒนธรรมเป็นกรอบในการศึกษา ได้แก่ การทำความเข้าใจกับองค์ความรู้ท้องถิ่น ด้วยการอธิบายปรากฏการณ์ / เหตุผล / ข้อเท็จจริง จากวิถีคิดของชาวบ้านหรือมุมมองของชาวบ้านอย่างลุ่มลึก ที่เชื่อมโยงไปถึงภูมิหลังและบริบททางสังคม-วัฒนธรรม—สิ่งแวดล้อมทั้งระบบอย่างเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงความหลากหลาย การมีพลวัต การคงอยู่ได้ และการปรับตัวเป็นสำคัญ

รวมทั้งทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ท้องถิ่นให้เป็นระบบโดยเน้นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น หรือระหว่างท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ บนพื้นฐานของคุณค่า คุณธรรม หรืออุดมการณ์อันสามารถจะสะท้อนจากภาษิต คำานาน นิทาน เรื่องเล่า มุกขปาถะ ตำรา ประดิษฐ์กรรม โบราณวัตถุ หรือประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น รวมทั้งความพยายาม

ที่จะเชื่อมโยงเครือข่าย คุณค่า ภูมิปัญญา บริบททางสังคม วิถีชีวิต และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่ศึกษาเข้าด้วยกัน เพื่อจะมองเห็นความสำคัญของท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวมทั้งระบบ

โดยได้คัดเลือกทีมงานวิจัยที่มีความสนใจและมีข้อมูลพื้นฐานในประเด็นที่จะศึกษามาระดับหนึ่งแล้ว จากโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัดเชียงราย พะเยา เชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้ประเด็นศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและความสนใจของพื้นที่ จำนวน 12 เรื่อง เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตามเป้าหมายคือ การประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่น พร้อมกันไปกับการสร้างและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ กระบวนการวิจัยจึงมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลือกและรวบรวมนักวิจัยรุ่นใหม่ โดยเลือกจากครูโรงเรียนมัธยมที่สนใจและเคยเขียนผลงานการค้นคว้าเกี่ยวกับท้องถิ่นมาบ้างแล้ว ใช้วิธีติดต่อเป็นรายบุคคลและสัมภาษณ์ถึงความสนใจที่จะร่วมโครงการวิจัย ในพื้นที่จังหวัดน่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย

2. การประชุมปฏิบัติการวิจัย เมื่อได้นักวิจัยรุ่นใหม่จากโรงเรียนมัธยมศึกษามาแล้ว คณะกรรมการวิจัยได้จัดประชุมปฏิบัติการครั้งแรก เพื่อให้ครูอาจารย์ที่มาร่วมวิจัยได้ปรับแนวคิดพื้นฐาน (Concept) ทางด้านวัฒนธรรมและกระบวนการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ชาวบ้านในมิติวัฒนธรรม รวมทั้งขบคิดประเด็นวิจัยที่ตนสนใจและเขียนเอกสารเชิงหลักการ (Concept paper) ตลอดจนพัฒนาให้เป็นหัวข้อวิจัยและเขียนเค้าโครงการวิจัย (Proposal) ที่แต่ละคนสนใจศึกษา

3. การนิเทศนักวิจัย เมื่อนักวิจัยได้ผ่านการเสนอโครงร่างวิจัยแล้ว คณะกรรมการวิจัยได้ติดตามและนิเทศการทำงานของอาจารย์เหล่านี้ เพื่อให้การศึกษารวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละพื้นที่ มีความสมบูรณ์ ถูกต้องและชัดเจนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การประชุมปฏิบัติการวิจัยครั้งที่สอง เป็นการประชุมเพื่อให้อาจารย์หรือนักวิจัยรุ่นใหม่ได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้กับคณะกรรมการวิจัย เพื่อนำเสนอความก้าวหน้า / ผลการวิจัยของตน พร้อมทั้งรับคำวิพากษ์วิจารณ์และข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูล ในมิติวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องตีความซับซ้อนและยากสำหรับนักวิจัยใหม่

5. การนำเสนอรายงานวิจัยขั้นสุดท้าย และสรุปประเด็นสำคัญของการวิจัยให้เหลือประมาณ 20-30 หน้า เพื่อจะหลอมรวมเป็นรายงานวิจัย “การประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม” โดยคณะกรรมการวิจัยได้นำรายงานทุกเรื่องมาประชุมและแก้ไขเพิ่มเติมประเด็นสำคัญที่ขาดหายไปพร้อมกับส่งให้ผู้วิจัยแก้ไขเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อจัดพิมพ์เป็นเล่มที่สมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยในมิติวัฒนธรรม ซึ่งมีมุมมองที่แตกต่างไปจากการวิจัยที่นิยมทำกันตลอดมา (โปรดดูรายละเอียดใน ยี่งยง เทาประเสริฐ, คู่มือการวิจัยทางวัฒนธรรม, 2535: 7-22)

ผลของการวิจัยครั้งนี้ นับว่าเป็นความสำเร็จขั้นหนึ่งของการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ได้เสนอองค์ความรู้ในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่หรือทำงานอยู่ ภายใต้กรอบการวิจัย “การประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่น ในมิติวัฒนธรรม” จำนวน 12 เรื่อง ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. คนเชียงราย : ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

โดย อาจารย์ปริญญา กายสิทธิ์ (ร.ร.สามัคคีวิทยาคม 2 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย)

จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของเชียงราย ที่พัฒนาสืบเนื่องกันมานานกว่า 700 ปี เป็นเมืองหน้าด่านและเมืองยุทธศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ถึง 7 สายน้ำ 35 ชุนเขา และพื้นที่ราบระหว่างขุนเขาเหล่านั้น จึงมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่มาแต่โบราณกาลก่อนประวัติศาสตร์ และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตามอิทธิพลการครอบครองระหว่างไทยกับพม่า จึงมีการเคลื่อนย้ายถ่ายเทและอพยพของประชากรสูงเป็นระลอกในแต่ละยุค ทำให้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากที่สุดเมืองหนึ่ง จนกลายเป็น 30 ชาติในเชียงราย การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการแทนที่ของอิทธิพลทางชาติพันธุ์ในแต่ละยุค จนเป็นวัฏจักรทางประวัติศาสตร์ที่สืบมาแม้แต่ในยุคปัจจุบัน

2. ปู่อาจารย์ : ภูมิปัญญาการเลือกสรรบุคคลสาธารณะของชาวล้านนา

โดย อาจารย์เตือนใจ ไชยศิลป์ (ร.ร.ป่าแดดวิทยาคม อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย)

ปู่อาจารย์ (ปู่จ๋าร) หรือ มัคคทายก เป็นบุคคลสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวัดและประกอบพิธีอื่น ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านต้องฟังพา เช่น การสืบชะตาเรียกขวัญ ปู่อาจารย์จึงเป็นผู้นำชุมชน โดยเฉพาะด้านจิตวิญญาณของชาวบ้าน การได้มาซึ่งปู่อาจารย์นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลือกสรรบุคคลสาธารณะ ซึ่งตรงกับบริบทการเลือกผู้แทนระดับต่าง ๆ ในระบบประชาธิปไตยปัจจุบัน แต่ภูมิปัญญาเดิมไม่ได้แก้ปัญหาในเรื่องการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

3. จ้อย-ซอ : สื่อสารบันเทิงและการสืบทอดของคนล้านนา

โดย อาจารย์เกษม ดวงงาม (ร.ร. ศึกษาสงเคราะห์แม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย)

จากผลการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ทำให้เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกดนตรีและการขับพื้นบ้านที่เรียกว่า “จ้อย” และ “ซอ” ได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหา ท่วงทำนอง และเครื่องดนตรีบางชิ้น เพื่อให้สามารถสืบทอดและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นบทเรียนของการเรียนรู้และการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด

4. พรรณไม้มงคลในวิถีชีวิตของไทลื้อลุ่มน้ำคำ

โดย อาจารย์สมพงษ์ สุพงษ์ (ร.ร.แม่จันวิทยาคม อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย)

ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานบนฝั่งแม่น้ำคำ ที่ยังคงดำรงรักษาวัฒนธรรมความเป็นไทลื้อไว้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวไทลื้อที่สามารถปรับตัวให้รับใช้ชุมชนไทลื้อได้ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการปลูกพรรณไม้มงคลในบ้าน ซึ่งยังคงสอดคล้องกับความเชื่อในการสร้างความมั่นใจจากสิริมงคลของพรรณไม้มงคล ตลอดจนการอาศัยพรรณไม้มงคลเหล่านี้ในบทบาททางด้านเศรษฐกิจชุมชนยุคใหม่

5. วัฒนธรรมหินทรายเมืองพะเยา

โดย อาจารย์บรรจง วงศ์ราษฎร์ (ร.ร.พะเยาพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา)

นักโบราณคดีและนักศิลปกรรมได้กำหนดอายุเมืองพะเยาจากศิลปกรรมหินทรายว่า เมืองพะเยามีอายุเก่าแก่มากนับพันปี อย่างน้อยร่วมสมัยกับอาณาจักรหริภุญไชย วัฒนธรรมหินทรายในเมืองพะเยาเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ชาวพะเยาภาคภูมิใจในความเจริญรุ่งเรืองที่บรรพบุรุษของตนได้สร้างสรรค์ไว้ ชาวพะเยาจึงได้พยายามศึกษาและสืบทอดวัฒนธรรมหินทรายให้ยั่งยืนสืบไปคู่กับเมืองพะเยา โดยเฉพาะการสืบสานองค์ความรู้ในด้านต่างๆ จากการใช้ประโยชน์ของหินทราย

6. เวียงลอ : เมืองเอกแตก

โดย อาจารย์วุฒิกิจ พิทักษ์รัตนพงศ์ (ร.ร.พะเยาพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา)

เวียงลอ เป็นเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ของเชียงรายและล้านนา เป็นเมืองอุดมสมบูรณ์มากมีแม่น้ำอิงไหลผ่ากลางเมือง จนถูกเรียกเป็นเมืองเอกแตก ได้ผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนานและเคยเป็นเวียงร้างเนื่องจากถูกแย่งชิงยึดครองและทอดทิ้งเช่นเดียวกับเชียงราย ปัจจุบันเวียงลอได้ฟื้นฟูเป็นบ้านและเป็นชุมชนที่มีความมั่งคั่งทางการเกษตร ทุ่งล่อเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของพะเยา ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเวียงลอ เป็นบทเรียนที่สำคัญต่อการปรับตัวและอยู่รอดของชุมชน

7. ชุมชนสันกำแพง

โดย อ.กุหลาบ วัฒนานิวัด และอ.ศิริรัตน์ อาศนะ (ร.ร.สตรีวัฒโนทัยพายัพ อ.เมือง เชียงใหม่)

สันกำแพงเป็นที่รู้จักของชาวไทยและต่างประเทศ เพราะมีชื่อเสียงในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทำร่มกระดาษสาและการทอผ้าไหม ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ชาวสันกำแพงได้เรียนรู้และปรับตัว ด้วยการรวมกลุ่มและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถต่อสู้กับภัยเศรษฐกิจได้ เช่น การรวมกลุ่มช่างแกะสลัก กลุ่มทำร่ม กลุ่มแปรรูปอาหาร และกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ชาวสันกำแพงอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาในอดีตเกี่ยวกับการ

รวมกลุ่มในหมู่บ้านดั้งเดิมของเขา เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มหัววัด ฯลฯ ทุกคนจะคุ้นเคยกับการสังกัดกลุ่มในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้ออาทรกัน แก้ปัญหาาร่วมกัน การรวมกลุ่มและปรับตัวตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม ทำให้ชาวสันกำแพงสามารถบริหารจัดการธุรกิจสมัยใหม่บนพื้นฐานวัฒนธรรมเดิมได้อย่างกลมกลืนและมีประสิทธิภาพ

8. อบต. อັกเมืองน่านกับอุทยานมัจฉา

โดย อาจารย์ระดม อินแสง (ร.ร.เวียงสาวิทยาาคม อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน)

บนพื้นฐานในบริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ชาวเมืองน่านได้รวมตัวกันจนเกิดประชาสังคมน่านในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แม้แต่องค์กรปกครองท้องถิ่นยุคใหม่อย่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ยังต้องปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของกระแสประชาสังคมน่าน อันเป็นปรากฏการณ์ที่อำนาจรัฐต้องปรับตัวเข้าหาอำนาจประชาชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการสวนทางกับปรากฏการณ์ทั่วไปที่อำนาจประชาชนมักจะต้องถูกครอบงำและปรับเข้ามาอำนาจรัฐ ซึ่งกรณีตัวอย่างการอนุรักษ์พันธุ์ปลาลุ่มน้ำน่านที่อำเภอเวียงสา (อุทยานมัจฉา) เป็นบทเรียนของการปรับตัวดังกล่าว

9. วัฒนธรรมแข่งเรือเชื่อมโยงสังคมลุ่มน้ำน่าน

โดย อาจารย์สมเจตน์ วิมลเกษม (ร.ร. สตรีศรีน่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน)

การแข่งเรือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวน่านที่สืบสานต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานกว่าสองร้อยปี โดยอาศัยแม่น้ำน่านเป็นสายใยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในกลุ่มแม่น้ำน่าน การสร้างเรือเพื่อนำไปเป็นเรือแข่งนั้นมีหลายขั้นตอน นับตั้งแต่เลือกหาไม้ในป่าเพื่อนำมาขุดเรือ โกลนเรือเมื่อสร้างเสร็จจะมีการสู่ขวัญเรือแข่งนั้นด้วย ฯลฯ เรือแข่งที่สร้างขึ้นเป็นผลงานและสมบัติกลางของชาวบ้านทุกคน และเมื่อนำเรือไปแข่งขันกับเรือจากหมู่บ้านอื่นแล้ว เรือจะเป็นตัวแทนและความสามัคคีของชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน นับว่าประเพณีแข่งเรือในแม่น้ำน่านเป็นสายใยสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนลุ่มแม่น้ำน่านสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปเสริมสร้างความสามัคคีได้อย่างชาญฉลาด

10. เมืองปาย : ชุมทางชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีต

โดย อาจารย์ โกศล กันธะรส (ร.ร. ราชประชานุเคราะห์ 22 อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน)

เมืองปาย หรือปัจจุบันคือบริเวณที่ตั้งที่ทำการอำเภอปาย จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีพบว่าเมืองปายเป็นเมืองโบราณ มีอายุอย่างน้อยประมาณ 400-500 ปีมาแล้ว เมืองปายได้ร้างไปในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือประมาณร้อยปีเศษ และต่อมาได้ฟื้นฟูเมืองปายให้เป็นเมืองใหม่ เมืองปายได้พัฒนาเป็นชุมทางการค้าระหว่างเมืองเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน มีกลุ่มชาติพันธุ์

หลายกลุ่มมาอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ได้แก่ ชาวไทยวน (คนเมือง) และชาวไทใหญ่ ปัจจุบันความเจริญสมัยใหม่ได้หลั่งไหลเข้าไปในเมืองปายทำให้ชาวเมืองปายทุกกลุ่มต้องปรับตัวและพร้อมทั้งรับความเจริญสมัยใหม่ที่มีทั้งผลดีและผลเสียต่อชุมชนและชาวเมืองปาย

11. ภูมิปัญญาการทอผ้าของไทยเงิน

โดย พระอธิการอดิศักดิ์ ปัญญาวิโรและคณะ (วัดสันกำแพงปลา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่)

หมู่บ้านสันกำแพงปลา อำเภอสันกำแพง เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านของชาวไทยเงินที่อพยพมาจากรัฐชาน ประเทศพม่าเมื่อประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา ชาวไทยเงินที่บ้านสันกำแพงปลาได้ดำเนินชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยเงินตลอดมา เมื่อความเจริญสมัยใหม่ได้หลั่งไหลเข้าสู่หมู่บ้านสันกำแพงปลา ทำให้ชาวบ้านต้องปรับตัวและได้รวมกลุ่มและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเงินไว้ อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทอผ้าได้ปรับตัวเข้ากับกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่หรือทุนนิยม การปรับตัวได้อาศัยพื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวไทยเงินในอดีต ผู้การเป็นเศรษฐกิจชุมชนสมัยใหม่

12. การอยู่ร่วมกับธรรมชาติของคนปกากะญอ

โดย อาจารย์จงดี วงศ์จอมพร (ร.ร. เรยีนาเซวีวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่)

ปกากะญอ หรือ ที่คนเมืองและเอกสารคัมภีร์โบราณเรียกว่า “ยาง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ของตนเองยาวนานไม่น้อยกว่าคนเชียงใหม่ ชาวปกากะญอจะตั้งถิ่นฐานทั้งที่ราบและบนเชิงเขา มีประเพณีและวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้ป่าและการอนุรักษ์ป่า ปัจจุบันกระแสความเจริญได้หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนของชาวปกากะญอ ทำให้ชาวปกากะญอต้องปรับตัวให้ทันต่อกระแสความเจริญ พร้อมกันนั้นชาวปกากะญอก็ต้องสืบทอดและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนไว้ด้วย

กรณีศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นทั้ง 12 เรื่อง เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเรียนรู้และการปรับตัวของบรรพชน เพื่อการอยู่รอดและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนและชาญฉลาด จนสืบสานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ให้แก่ลูกหลานถึงยุคปัจจุบันที่กำลังละทิ้งภูมิปัญญาของบรรพชนและทำลายธรรมชาติให้หมดไปอย่างรวดเร็วด้วยการบริโภคอย่างไม่ฉลาด

จากกรณีศึกษาทั้ง 12 เรื่อง ที่ได้ประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรมให้เป็นระบบเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัว เพื่อต่อสู้กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยใช้มิติวัฒนธรรมชุมชนเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลง เพื่อรองรับวิถีชีวิตใหม่อย่างชาญฉลาดและเป็นตัวของตัวเอง อันจะเป็นความหวังของประชาชน และเป็นภารกิจที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

พึงสังวรและหันหน้ามาร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อหาทางออกให้กับสังคมไทยในอนาคต โดยเฉพาะ การเน้นให้เยาวชนของชาติได้รับวัคซีนทางวัฒนธรรมเพื่อจะเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเชิงพลวัต ให้สามารถ ยืนหยัดดำรงเผ่าพันธุ์ของตนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ไหลเชี่ยวกลาด

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในฐานะที่มีหน้าที่วิจัย ส่งเสริมและดำเนินการให้ มีการใช้มิติทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตที่ร่วมสมัยอย่างมีรากฐานมั่นคง ตามนโยบายแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ดังนั้นผลการสนับสนุนโครงการวิจัยการประมวลองค์ ความรู้ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม จึงเป็นการให้โอกาสในการสร้างเครือข่ายท้องถิ่นศึกษาแก่ครูในท้องถิ่น ให้มีขีดความสามารถในการวิจัย ศึกษารวบรวมและพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น จนสามารถนำองค์ความรู้ ท้องถิ่น มาผลิตเป็นสื่อและกิจกรรมการเรียน-การสอนที่สืบทอดแก่เยาวชน ที่ผสมกลมกลืนกับกระแสการ เปลี่ยนแปลงของประเทศและของโลก เพื่อสืบสานจรรโลงมรดกทางวัฒนธรรม เป็นภูมิด้านทานให้ คนรุ่นใหม่ได้ยืนหยัดในสังคมยุคใหม่สืบไป